

ANTÂKÎ, Dâvûd b. Ömer

(bk. DÂVÛD-i ANTÂKÎ).

ANTÂKÎ, Yahyâ b. Saïd

(يحيى بن سعيد الأنطاكي)

Ebû'l-Ferec Yahyâ b. Saïd
b. Yahyâ el-Antâkî
(ö. 458/1066)**Hıristiyan Arap tabip ve tarihçisi.**

Saïd b. Bitrîk'in yeğenlerinden olup tahminen 370'ten (980) önce Kahire'de doğdu. Hayatının ilk otuz beş veya kırk yılını Mısır'da geçirdikten sonra 1014 yılında Bizans hâkimiyetindeki Antakya'ya yerleşerek ileri bir yaşta orada öldü.

Yahyâ b. Saïd bir tabip olmasına rağmen daha çok amcası Saïd b. Bitrîk'in *Nazmül-cevher* adlı tarihine zeyil olarak yazdığı *Kitâbü Zeyli't-târîh* adlı eseriyle tanınmıştır. Müellif bu eserinde başlangıçta 326-397 (938-1006) yılları arasındaki olayları ele almış, fakat daha sonra bulduğu yeni kaynaklar ve ek bilgilerle bunu geliştirerek 405 (1014) tarihine kadar getirmiştir. Antakya'ya yerleştikten sonra 1014'ten sonraki olayları da ilâve ederek eserini üç ayrı telif safhasında tamamlamıştır. Eserin günümüze kadar ulaşan yazmalarından hiçbirisi 425 (1034) tarihini geçmemektedir. Fakat Azîmî 458 (1065-66) yılında meydana gelen olayları anlatırken kitabın söz konusu yılda sona erdiğini ifade eder.

Antâkî, Saïd b. Bitrîk'in metodunu takip etmiş, eserini yıllara göre değil tahta çıkış sırasıyla önce Abbâsî, sonra Fâtımî halifelerine ve ülkelere göre düzenlemiş, Mısır, Suriye ve Bizans İmparatorluğu'ndaki olaylar hakkında geniş bilgi vermiştir. Kuzey Afrika'da meydana gelen hadiselerle ise sadece ilk Fâtımîler dolayısıyla temas etmiştir. Antâkî yalnız müslüman yazarların eserlerinden değil Bizans ve hıristiyan kaynaklarıyla Antakya'da gördüğü yerli kaynaklardan da faydalanmış, tarihleri çok defa hicrî ve İskender takvimleriyle vermiştir. *Kitâbü Zeyli't-târîh*, IV-V. (X-XI.) yüzyıllarda Suriye, Mezopotamya ve Bizans tarihi için önemli bir kaynaktır. Özellikle Fâtımîler devrinde Mısır tarihi, bu dönemdeki hıristiyanların yaşayışı ve kilise tarihi bakımından da büyük bir önem taşımaktadır.

V. R. Rosen *Kitâbü Zeyli't-târîh*'in özetini Rusça tercümesiyle birlikte bir

mukaddime ve fihrist ekleyerek yayımlamıştır (*L'Empereur Basile Le Bulgaroc-tone. Extraits des Annales de Yahya d'Antioche*, St. Petersburg 1883). Arapça tam metni ise *Nazmül'-cevher*'le birlikte L. Cheikho, B. Carra de Vaux ve H. Zayyat tarafından neşredilmiştir (*Corpus scr. chr. or. ser.*, III, t. II, VII, Paris 1906-1909). Ayrıca J. Kratchkosky ve A. Vasiliev eseri Fransızca'ya çevirerek Arapça metniyle beraber yayımlamışlardır (*Histoire de Yahya-İbn-Sa'id d'Antioche, continuateur de Sa'id-İbn-Bitrig, Patrologia Orientalis* içinde, XVIII/5, Paris 1924, XXIII/3, 1932).

Yahyâ b. Saïd'in tıp alanında bilinen yegâne eseri *Şerhu Mesâ'ili Hıneyn b. İshâk* olup bunun tek nüshası Rabat Kettânî koleksiyonunda bulunmaktadır (nr. 396). Eser üzerinde henüz ciddi bir inceleme yapılmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Usaybia, *‘Uyûnül-enbâ*, Kahire 1299, I, 239; II, 86, 87; A. M. Vasiliev, *Vizantiyai Arabi*, St. Petersburg 1900, II, 58 vd.; Serkis, *Mu'cem*, I, 47-48, 493; Brockelmann, *GAL*, I, 148; *Suppl.*, I, 228; Sezgin, *GAS*, I, 338; III, 251; G. Graf, *Geschichte der christlichen arabischen Litteratur*, Vatican 1960, II, 49-50; Kehhâle, *Mu'cemül-mü'ellifin*, XIII, 200; Fr. Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 138; E. Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı* (trc. Fikret İşıltan), İstanbul 1970, s. LXIII; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mü'errihûn*, Beyrut 1980, II, 448; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), VIII, 147; Azîmî, *Târîh* (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: h. 430-538, nşr. Ali Sevim), Ankara 1988, s. 82 ve Arapça metin s. 14; "Antâkî", *İA*, I, 456; M. Canard, "al-Antâkî", *EL*² (Fr.), I, 531-532.

RAMAZAN ŞEŞEN

ANTAKYA

Akdeniz bölgesinde
Hatay ilinin merkezi olan şehir.

Kızıldeniz'den başlayan Şeria nehri yatağı ve Âsi nehri yatağı ile Güney Anadolu'ya uzanan çöküntüde Âsi nehri kıyısında, denizden 440 m. yüksekliğindeki Habîbüneccâr dağının eteklerinde yer alır. İlkçağ'larda ve özellikle Roma-Bizans imparatorlukları döneminde Akdeniz havzasının en büyük şehirlerinden biri, olimpiyat oyunlarının düzenlendiği, kalabalık nüfuslu, 12 km. uzunluğunda muazzam surları bulunan önemli bir ticaret ve sanayi merkezi olarak dikkati çeker. Kur'an-ı Kerim'de iki yerde, "karye" ve "medîne" kelimeleriyle (el-Kehf 18/77, 82; Yâsîn 36/13, 20) bu

şehre işaret edildiği söylenmektedir (bk. Kurtubî, XI, 24; XV, 14; Elmalılı, V, 3267; VI, 4015, 4017). İslâm öncesi dönemde Antiochia olarak geçen şehrin ismi İslâmî dönemde Antâkiye (انطاكية) şekline dönüşerek bu güne ulaşmıştır.

İslâm Öncesi Dönem. Antakya yöresinde Yontma Taş devri ortalarına ait bazı kalıntılar bulunmuş, Amik ovası tümülüslerinde milâttan önce 8000 yıllarına ait yerleşme izleri tesbit edilmişse de, antik Antakya'nın sellerin sürüklediği döküntülerin altında 11 m. kadar derinlikte gömülü olması sebebiyle, burada henüz çok eski yerleşme izlerine rastlanmamıştır. Şehrin kuruluşu İskender zamanına kadar gider ve efsaneler içine karışır. Ancak şehri asıl kuran ve ismini veren kişi, İskender'in ölümünden sonra imparatorluğu paylaşan kumandanlarından Seleukos'tur. Seleukos, rakibi olan ve payına Frigya ile Anadolu düşen İskender'in diğer kumandanlarından Antigonos'u yendikten sonra, onun Samandağ'ında kurduğu şehirle Amik gölü güneyinde inşa edip kendi adını verdiği şehri yıkıp yerlerine Samandağ'ında Selucia Pieria ile babası Antiochos adına Antiochia'yı kurdu. Seleukos, ayrıca bu sonuncu adı taşıyan en az on altı şehir daha kurduğu için burası Âsi üzerindeki Antiochia veya Defne yakınındaki Antiochia şeklindeki tariflerle diğerlerinden ayrılırdı. Seleukos'un ölümünden sonra onun yerine geçen halefleri tarafından Selevki Devleti'nin (Seleukoslar) başşehri haline getirilen Antiochia, Âsi nehrinin sol yakasında dağ ile ırmak arasında uzun dikdörtgen şeklinde bir şehirdi. Bugün Âsi'ye paralel olarak uzanan ve şehrin ortasından geçen cadde (Suveyka), o sıralarda sur dışında kalıyordu. İki mahalleden oluşan şehrin Halep yoluna doğru olan kısmında Makedon-yalılar ve Yunanlılar, güneybatı tarafın-

Defne'den Antakya'ya su taşıyan antik kemerlerin kalıntıları

